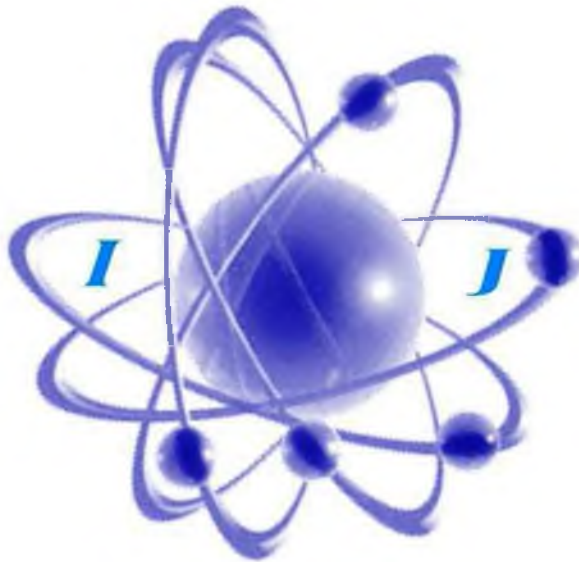


ISSN 2010-720X



ILIM HÁM JÁMIYET



FAN
VA
JAMIYAT

2017 (№1)

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI XALÍQ
BILIMLENDIRIW MINISTRILIGI

ÁJINIYAZ ATÍNDAGÍ NÓKISMÁMLEKETLIK
PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTI

ILIM hám JÁMIYET

Ilmiy-metodikaliq jurnal

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat
pedagogika instituti

FAN va JAMIYAT

Ilmiy-uslubiy jurnali

**Нукусский государственный педагогический
институт имени Ажинияза**

НАУКА и ОБЩЕСТВО

Научно-методический журнал

Nukus State Pedagogical Institute
named after Ajiniyaz

SCIENCE and SOCIETY

Scientific-methodical journal

№1
2017

Shólkemlestiriwshi: Ájiniyaz atındaǵı Nókis
mámleketlik pedagogikalıq institutı

Redkollegiya baslıǵı: Q.Orazımbetov - NMPI rektorı
Bas redaktor: K.Allambergenov - filologiya ilimleriniń doktorı, professor

REDKOLLEGIYA AǴZALARI

Abdinazimov Sh. — Filologiya ilimleriniń doktorı, professor
Abdullaeva Ya. — Tariyx ilimleriniń doktorı
Allamuratov B. — Biologiya ilimleriniń doktorı, professor
Alewov U. — Pedagogika ilimleriniń doktorı, professor
Ayımbetov M. — Filologiya ilimleriniń doktorı
Ayımbetov N. — Ekonomika ilimleriniń doktorı, professor
Bazarbaev J. — ÓZRIA akademigi, filosofiya ilimleriniń doktorı, professor
Xamidov X. - ÓZRIA akademigi, filologiya ilimleriniń doktorı, professor
Xojaniyazov E. — Filologiya ilimleriniń kandidati, docent
Ísmaylov Q. — Fizika-matematika ilimleriniń doktorı, professor
Jalelov M. — Fizika-matematika ilimleriniń kandidati
Járimbetov Q. — Filologiya ilimleriniń doktorı, professor
Jumanov M. — Biologiya ilimleriniń kandidati, docent
Jumamuratov A. — Awıl xojalıǵı ilimleriniń doktorı
Kamalov A. — Fizika-matematika ilimleriniń doktorı
Qayıpbergenov B. — Texnika ilimleriniń doktorı

Qodirov Q. — Filologiya ilimleriniń kandidati, docent
Qochanov B. — Tariyx ilimleriniń doktorı, professor
Qochanov Q. — Filologiya ilimleriniń kandidati, professor
Qudaybergenov K. — Fizika-matematika ilimleriniń doktorı
Quramboev K. — Filologiya ilimleriniń doktorı, professor
Mambetullaev M. — Tariyx ilimleriniń doktorı
Mambetullaeva S. — Biologiya ilimleriniń doktorı
Matchanov A. — Biologiya ilimleriniń doktorı, professor
Matchanov S. — Pedagogika ilimleriniń doktorı, professor
Pazilov A. — Pedagogika ilimleriniń kandidati, docent
Paxratdinov Á. — Filologiya ilimleriniń doktorı, professor
Sarıbaev M. — Tariyx ilimleriniń doktorı
Tagaev M. — Texnika ilimleriniń doktorı
Umarov E. — Geografiya ilimleriniń doktorı
Utebaev T. - Pedagogika ilimleriniń doktorı
Yavidov B. — Fizika-matematika ilimleriniń doktorı

Juwaplı xatker: D.Dogarova

Korrekturanı qarap shıqqan: Z.Xodjekeeva
Kompyuterde baspaǵa tayarlaǵan: N.Allamuratova

Náwbetshi redaktorlar: f.i.k. E.Xojaniyazov,
R.Rzaeva, A.Qosbergenova

*Qaraqalpaqstan Respublikası Baspasóz
hám xabar agentligi tárepinen
dizimge alınıp, 2007-jılı 14-fevralda
01-043-sanlı guwalıq berilgen.*

*Ózbekstan Respublikası Joqarı Attestaciya
Komissiyası kollegiyasınıń 2013-jul 30-
dekabrdegi 201/3-sanlı qararı menen
filologiya (qaraqalpaq tili, qaraqalpaq
ádebiyatı), pedagogika hám psixologiya
pánleri boyınsha ilim doktorı dárejesin alıw
ushın maqalalar járiyalanıwı tiyis bolǵan
ilimiy jurnallar dizimine kirgizilgen.*

борилаётган тарғиботдан мақсад тугилишни чеклаш эмас, балки тугишдаги оралик муддатини узайтириш, соғлом авлодни вояга етказиш, оналар соғлигини яхшилаш, оналар ва болалар ўртасидаги ўлимни камайитиришдан иборатдир. Демографик ҳолатни мувофиқлаштиришнинг асосий мақсади оилада фарзандлар миқдорига эмас, балки унинг сифатига эътибор беришдан иборат.

Ажримларнинг асосий сабаблари ўрганилганда аксарият ҳолатларда эр-хотинларнинг ўзаро келишмовчиликлари, фелъ-атворининг бир-бирига мос келмаслиги, рашқ, қайнона - келин муаммолари, эркекнинг зарарли одатларга берилиб кетиши (ичкилик, гиёхванд моддалар)га ва шу каби, моддий қийинчиликлар (асосан эрнинг ишламаслиги, мустақил оилани бошқара олмаслиги), эрнинг дараксиз кетиб қолиши каbidир.

Оилаларнинг барқарорлигини таъминлашда қўйидагиларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб ўйлаймиз.

- оила ва никоҳ муносабатларини мустаҳкамлашда ёшлар ўртасида тиббий кўрикдан ўтишнинг моҳияти, қариндош -

Адабиётлар

1. Каримов И.А. Баркамол авлод-Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. –Т.: «Шарқ» 1998.
2. Бўриева М. Оилада нечта фарзанд бўлгани маъқул. – Т.: «Адолат», 1995.

Оила – инсонларнинг табиий, биологик, никоҳ, қон-қариндошлик, иқтисодий, ҳуқуқий, маънавий муносабатларига асосланган, турмуш бирлиги ва ўзаро жавобгарлик орқали боғланган ижтимоий гуруҳидир.

Семья основана на естественных, биологических отношениях, брак - на родственных, экономических, правовых, политических отношениях, семья –это социальная группа, связанная между собой браком и ответственностью.

Family is based on natural, biological relations, the marriage is based – on the kin, economical, legal, political relations. Family is a social group, connected with each other through marriage and responsibility.

ЖАҲОННИНГ ОЧИҚ АХБОРОТ РЕСУРСЛАРИ ТАҲЛИЛИ

*Д.Ш.Зиядуллаев – техника фанлари номзоди, доцент
Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети
Г.Э.Зиёдуллаева – ассистент ўқитувчи
Тошкент ахборот технологиялари университети
Г.А.Қутлимуратова – ассистент ўқитувчи
Ажсиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти*

Таянч сўзлар: Open Source, Очик ҳавола (Open Access (OA)), Киберленинка, DOAJ, электрон журналлар.
Ключевые слова: Open Source на открытом воздухе, (Open Access (OA)), Kiberleninka, электронные журналы.
Key words: Open Source, Open Air (Open Access (OA)), Kiberleninka, DOAJ, e-magazines.

Бугунги кунда интернет барча учун қулай ахборот воситаси ҳисобланади. Интернет орқали биз излаган саволларимизга тезда жавоб олишимиз, дунёни ўрганишимиз ва билимларимизни бойитишимиз мумкин.

Билимларни тарқатишда Интернет алоҳида аҳамият касб этади. Буларга илм фанга оид порталлар ва сайтлар, электрон кутубхоналарни мисол қилишимиз мумкин [1].

Интернет тармоғидаги ахборот ресурсларига электрон каталоглар, электрон журналлар, китоб ва газеталар, лугатлар, энциклопедия, маълумотномалар, онлайн китоб дўконлари ва шунга ўхшаш ресурслар мисол бўла олади. Ахборот ресурсларининг Интернетга жойлаштирилиши керакли маълумотларни тезда излаб топиш, илмий ишлар билан танишиш ҳамда ушбу жараёнда бевосита иштирок этиш имкониятини яратади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда ҳам жаҳон ахборот ресурслари ўрганилиб, улардан фойдаланиш ўрга-тилмоқда. Алишер Навоий номи Ўзбекистон Миллий кутубхонасида ҳам жаҳондаги очик ресурслардан кириб фойдаланиш ҳуқуқи мавжуд. Китобхоналар ушбу муассасага ташриф буюриб ўзлари учун керакли маълумотларни бепул равишда олишлари мумкин.

Очик ҳавола (Open Access (OA))—бу оммавий Интернет орқали бепул ҳавола бўлиб, фойдаланувчиларга ўқиш, юклаш, нусха олиш, тарқатиш ва чоп этиш, қидириш ва иқтибос қилиш, индекслаш, маълумотларни узатиш ёки бошқа мақсадларда фойдаланиш, муаллифлар йўналишига фақат фаолият бутунлигини сақлаган ҳолда руҳсат беради.

Очик ҳавола тушунчаси тадқиқотчилар, олимлар, кутубхона мутахассислари, илмий ходимлар, молиячилар, давлат хизматчилари ва нашриётлар ўртасида кенг муҳокама қилинади.

уруғлар ўртасидаги никоҳнинг олдини олиш, оила мустаҳкамлиги бўйича мутахассислар маслаҳати, давра суҳбатлари, илмий - амалий семинарлар, намунали оилаларнинг тавсияларидан фойдаланиш;

- оилалардаги зиддиятларнинг олдини олиш, ёш оилалар турмушини мустаҳкамлаш чораларини ўз вақтида кўриш;

- маҳалла фуқаролар йиғинидаги яраштириш комиссиялари аъзоларининг фуқароларнинг муурожаатларини кўриб чиқишда жиддийликка эътибор қаратиш;

- оила ажримларини камайишида маҳалла маслаҳатчиларининг ҳар бир оилага кириб бориб, уларнинг дарду ташвишларига шерик бўлиб, уларга маънавий - руҳий қўмак бериши ва зарур бўлганда моддий ёрдам билан таъминлаши;

-оилани мустаҳкамлашда оила - никоҳ мавзуларидаги кўрсатувларни янада такомиллаштириш ҳамда ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлашга ёрдам берадиган адабиётларни нашр этиш ва бошқаларга эътибор бериш керак.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

SUMMARY

- [EastView](#)
- [Institute of Physics \(IOP\)](#)
- [Iqib.ru](#)
- [OECD iLibrary](#)
- [Royal Society Publishing](#)
- [arXiv.org](#)
- [BioMedCentral](#)
- [Chronicling America](#)
- [DOAB \(Directory of Open Access Books\)](#)
- [DOAJ \(Directory of Open Access Journals\)](#)
- [Encyclopedia Online](#)
- [Folger Shakespeare Library](#)
- [Free Medical Journals](#)
- [GATEWAY FOR FREE E-JOURNALS](#)
- [Information Center for Social Sciences, RUC](#)
- [IDEA](#)
- [Library and Archives Canada](#)
- [National Center for Biotechnology Information](#)
- [National Library Singapore](#)
- [PLOS \(Public Library of Science\)](#)
- [ScienceBooksOnline](#)
- [The World Bank Microdata Library](#)
- [The World Bank Open Financial Data](#)
- [The World Bank Open Knowledge Repository](#)
- [The World Bank Projects](#)
- [The World Bank Open Data](#)
- [Vostochnaya Literatura](#)
- [KIBERLENIKA](#)
- [MSB \(Mirovaya Sovetskaya Biblioteka\)](#)
- [FEK \(Fundamental elektron kutubxona\)](#)
- [ESM \(Ekonomika Sotsiologiya Management\)](#)

Электрон журналлар – бу даврий нашрлар ҳисобланиб, компьютер орқали кўра олиш имконини беради. Улар интернет тармоқлари ёки исталган ахборот ташувчи воситалар ёрдамида тарқалади. Босма журналлардан фарқи ўларок электрон журналлар интерактив элементлар, яъни турли хил ўйинлар, тестлар ва шунга ўхшаш бир қатор афзалликлари борлиги билан ажралиб туради. Компьютер авлодларининг ўсиб бориши ва алоқа воситалари тобора яхшиланиб бораётган бир даврда электрон журналлар зарур ахборотларни олувчи восита сифатида жамият ҳаётида муҳим ўрин эгаллаб келмоқда. Замонавий электрон журналларнинг қўшимча функцияси бу - янги мақолага обуна бўлишнинг мавжудлигидир. Яна бир афзал томони китобхоналар мақолалар юзасидан музокаралар олиб бориши ва фикр алмашишларидир.

“КИБЕРЛЕНИКА” очик ресурси

Киберленика – бу илмий электрон кутубхона ҳисобланади. Асосий вазифаси – илмий фаолиятни оммалаштириш, илмий нашрлар сифатининг назоратини ошириш, илмий тадқиқотларни ривожлантириш, Россия фани цитированисини оширишдан иборат. Киберленика очик билимлар парадигмаси асосида қурилган.

Киберленика кутубхонаси Россия ва яқин хориз журналларидаги илмий мақолалар билан, РФ ОАК таркибига кирган етакчи илмий нашриётлар диссертация тадқиқотлари натижаларини ақс эттирувчи илмий журналлар билан буланиб борилади. Бу жуда ҳам қулай тизим бўлиб, бу тизим орқали илмий журналлар, илмий мақолалар, лойиҳалар ҳақида мунтазам янгилашиб борувчи ахборот оқими эга бўлишимиз мумкин [3].

Хозирги кунда фондда илмий мақолалар сони 1 000 000 га яқин, илмий журналлар 1000 тани ташкил қилади. Рўйхатдан ўтган фойдаланувчилар сони 330 000 га, ҳар ойда ташриф буюрувчилар 2 000 000 га яқин, кириб кўрувчилар сони 4 000 000 тагача етган. Киберленика тизимининг афзаллик томонлари қидирув тизимининг қулайлиги, журналларни жойлаштириш беул эканлиги, маълумотлар базасининг кенлиги, керакли ахборотларни .pdf форматда кўчириб олиш имконияти мавжудлигидир [4].

Адабиётлар

1. Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПК 1875-сонли Қарори. 2012, 10 декабрь.
2. Андреева А.В. Учебно-методическое пособие по дисциплине «Мировые информационные ресурсы». – Смоленск: Универсум, 2010.
3. Селетков С.Н., Андреева М.Н., Днепровская Н.В., Днепровская И.В. Мировые информационные ресурсы: Учебное пособие, практикум по курсу. /Московский государственный университет экономики, статистики и информатики. – М.: 2004, –С. 136.

“Научные журналы” га кирса, журналлар рўйхати, сони, ОАК тасдигидан ўтганлари сони, базаданечта журнал мавжудлиги, скопусданечта журнал борлиги кўрсатилган. Битта журналга танлаб кирилса, журнал ҳақида маълумотлар чиқади, яъни ISSN рақами, қайси соҳага оид мақолалар борлиги, қисқача қилиб айтганда журналга тавсиф берилган бўлади.

Журнал муқовасига босмак журналичидаги барча мақолалар рўйхати, муаллифлари, йиллари, томлари ва ҳоказолар келиб чиқади. Мақола ичига кирилса мақола ҳақида маълумот, аннотация ва тўлиқ матни чиқади. Шу орқали мақолани кўриб ёки кўчириб олиш мумкин.

“DOAJ” (Directory of Open Access Journals)

DOAJ – 2003 йил Швецияда очик жамият институтининг молиявий қўллаб - қувватланиши натижасида Лундск университетини кутубхонасида ташкил этилган. DOAJ фаннинг барча соҳаларини, техника, тиббиёт, ижтимоий ва гуманитар фанларни ўзида қамраб олган. Ушбу тизим беул, тўлиқ матни, турли категориялар бўйича илмий тақриздан ўтган ва кўп тилдаги журналларни ўз ичига олади. Хозирги кунда 134 та давлатнинг 10000 дан зиёд журналлари мавжуд.

DOAJ нинг асосий мақсади - Интернет орқали беул хизматларни амалга ошириш, илмий журналлар оммалашувини таъминлаш, жаҳонда очик тизимдаги журналлар ҳаракатини ташкил қилиш ва нашриётлар ишига қўмаклашиш.

Қидирув тизими бир неча хил усулда амалга оширилади:

- журнал номи бўйича;
- мақолалар бўйича;
- калит сўз бўйича;
- фан бўйича (тиббиёт, фан, тиббиёт фанлари, тиббиёт (умумий), ижтимоий фанлар, ички тиббиёт, технология, биология ва ҳаёт ҳақидаги фанлар, биология, техника ва технологиялар);
- журналлар лицензияси бўйича;
- ISSN бўйича;
- нашр этган мамлакат бўйича;
- журнал тили бўйича (инглиз, испан, португал, француз, рус, немис, италян, турк, кастил ҳамда хитой тиллари);
- нашриёт номи бўйича;
- DOAJ га қўшилган вақти бўйича категорияларга ажратилган.

Бу эса қидирув тизимини осонлаштириб, керакли маълумотларни тез излаб топиш имкониятини яратади.

Хозирги кунда фан ва таълим ривожланишида электрон журналларнинг ва уларни тизимга кириб фойдаланишнинг аҳамияти каттадир. Ўзбекистонда ҳам ахборот ва коммуникация технологияларининг ривожланиб бориши натижасида ана шундай ресурсларга, журналларнинг электрон версиясига эҳтиёж кучайиб бормоқда. Турли хил мавзуга оид, турли тиллардаги мақолалардан самарали фойдаланиш орқали илмий ишлар қилиш, дарсликлар, ўқув қўлланмалари яратиш имконияти ошади. Тадқиқотчилар ўз мақолаларини журналларда чоп эттириши, тизимга қўйиши учун мақолалар тақризчилар томонидан тақриз қилиниши, улар томонидан илмий ишлар даражасини баҳолаши, қилинаётган ишлар юзасидан кузатув ишларини олиб бориш, зарур тавсиялар олиш имконини берадиган тизимнинг мавжудлиги ахборотларни тез тарқалишига, илмий ишлар сифатининг ортишига имкон яратади. Олий таълим муассасаларида ҳам очик тизимларга кириб фойдаланиш фақатгина ўқитувчилар, илмий ходимлар, тадқиқотчилар малакасини оширишда салмоқли ўрин эгаллаб қолмай, балки талабалар, магистрантлар учун ҳам мустақил равишда билимларни мустаҳкамлашда, билим доирасини кенгайтиришда, даредан ташқарида қўшимча маълумотларга эга бўлишларида, илмий ишлар билан танишишда, илмий ишлар моҳиятини англашда, янгиликлар яратишда муҳим аҳамият касб этади. Бу эса ўз навбатида илмий-тадқиқот ишлари қўламининг кенгайтишига замин яратади.

4. Хорошилов А., Селетков С. Мировые информационные ресурсы: Учебное пособие. – Питер: 2004. –С. 176.

РЕЗЮМЕ

Open Source деб аталувчи хизмат ахборот жамиятида таълимни ривожлантиришнинг асосий катализатори сифатида тан олинади ва замонавий хизматлар кўрсатади. Бунга эса очик ресурслар турлари, ундан фойдаланиш, таълим ресурсларини олиш ва бошқалар, шу билан бирга турли мақсадда фойдаланиладиган дастурий таъминотлар кирради. Булар ҳақидаги маълумотлар мақоладан ўрин олган

РЕЗЮМЕ

Open Source в информационном обществе используется в качестве основного катализатора для развития образования и современных услуг. Это тип с открытыми ресурсами, использование учебных ресурсов и то же программное обеспечение используется для различных целей.

SUMMARY

Information service called the Open Source community is recognized as a major catalyst for the development of education and modern services. This is an open resource types, use, learning resources and the same software is used for different purposes.

УДК 74.202.4

ТАЛАБАЛАР ИНТЕЛЛЕКТУАЛ САЛОҲИЯТИНИ ОШИРИШДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ АҲАМИЯТИ

Ф.З. Юсупова – катта ўқитувчи
Навоий давлат кончилиқ институтини

Таянч сўзлар: интеллектуал бойлик, баркамол авлод, интеллектуал салоҳият, модернизациялаштириш, мустақил таълим, таълим, фан ва ишлаб чиқариш, интеграция, маъруза, муаммоли ўқитиш, самарадорлик.

Ключевые слова: интеллектуальное богатство, высокоразвитое поколение, интеллектуальный потенциал, модернизация, самостоятельное образование, образование, наука и производство, интеграция, лекция, проблемное обучение, эффективность.

Key words: intellectual wealth, developed generation, intellectual potential, modernization, independent education, education, science and production, integration, lecture, problem-solving education, efficiency.

Ўзбекистоннинг ривожланган давлатлар қаторидан жой олиши, озод ва обод Ватан, демократик фуқаролик жамият қурилиши ёшларга, уларнинг интеллектуал салоҳияти ва инновацион фаоллигига бевосита боғлиқдир. Биринчи Президентимиз И.А.Каримов қайд этганларидек: «...XXI аср – интеллектуал бойлик ҳукмронлик қиладиган аср. Кимки бу ҳақиқатни ўз вақтида англаб олмаса, интеллектуал билим, интеллектуал бойликка интилиш ҳар қайси миллат ва давлат учун кундалик ҳаёт мазмунига айланмаса – бундай давлат жаҳон тараққиёти йўлидан четда қолиб кетиши муқаррар. Буни чуқур англаб олган давлат, бундай хулосани чиқарган, халқро ҳамжамият ва тараққий топган мамлакатлар қаторига кўтариш учун ҳаракат, биринчи навбатда, бугун униб-ўсиб келаётган фарзандларининг ҳар томонлама баркамол авлод бўлиб ҳаётга кириб боришини ўзи учун энг улуг, керак бўлса, энг муқаддас мақсад, деб билади» [1].

Бугун мамлакатимизда амалга оширилаётган модернизациялаштириш интеллектуал кучлардан унумли фойдаланиш, инсондаги салоҳият ва фаоллиқни янги босқичга кўтаришни тақозо этмоқдаки, у ҳам илмий, ҳам амалий нуқтаи назардан янги вазифадир. Бунда мустақил таълим сифатини ошириш муҳим аҳамиятга эгадир.

Мустақил таълим сифатини ошириш - талабаларнинг ижодий қобилиятларини, касбий фаолияти давомида зарур бўладиган билим ва маҳоратни олишга бўлган интилишларини ривожлантиришга, дунёқараши ва интеллектуал салоҳиятини кенгайтиришга, шунингдек ўз мавқеини белгилаш ва қобилиятларини рўёбга чиқаришдек хусусиятларни юзага чиқаришга қаратилган.

Ўтказилган тадқиқотлар ёшларни мамлакатни модернизациялаш жараёнларига кенг жалб этишнинг самарали методлари ва усулларини топишга йўналтирилган. Олий таълимнинг ўқув-тарбиявий жараёнини ташкил этиш шакллари орасида маъруза дарсларида талабаларнинг мустақил ишини тўғри ташкил этиш муҳим ўрин эгаллайди.

Талабаларнинг фаоллиги ва мустақиллигини ривожлантириш учун кенг имкониятлар маъруза дарсларида намоён бўлади. Бунинг учун энг муҳими, маъруза мазмуни, уни баён қилиш услуби талабаларда қизиқиш уйғотиши керак.

Олий ўқув юр்தларининг ўзига хос томони шундаки, талаба ҳар хил манбалардан олган ахборотни тушуниб этиши, билимларни қайта ишлаб чиқиши ва мустақил

хулоса қила олиши лозим. Талабаларнинг илмга бўлган рағбатини қўллаб – қувватлаш ва ривожлантириш усули билан қўзланган мақсадга етиш мумкин.

Фан ва техника юксак тараққиётлар билан ривожланаётган бу даврда инсон учун зарур бўлган билимлар ҳажми тез ва кескин ошиб бормоқда. Уларга ўз билимларини мустақил тўлдириб бориш маҳоратини синдириш, ишлаб чиқаришда жадал суръатлар билан ривожланаётган технологиялардан хабардор бўлиш, илмий-техник ахборотлар билан тўғри ишлаш кўникмаларини шакллантириш лозим. Олий таълимда ана шундай вазифани мустақил иш эгаллаб, у фан, таълим ва ишлаб чиқариш орасидаги узвийлик ривожланишига асос яратади [2].

Мустақил иш фанларни тўлиқ ўзлаштиришга қаратилган ўқув, илмий-тадқиқот, ишлаб чиқариш кетма-кетлиги ва ўз-ўзига таълим бериш турлари боғлиқлигини қуйидагича ифодалайди:

- илмий ва касбий билим маҳорати;
- ўрганиш ва касбий фаолият усулларини синдириш;
- ижодий фаолият тажрибаси;
- ихтисосликка бўлган ижобий муносабат малакаси.

Ўқитувчи маърузаси ва талабаларнинг мустақил иши бир-бирининг асосини ташкил қилиб, ўзаро чамбарчас боғлиқ. Маъруза мустақил ишнинг самарадорлиги ва талаба фаоллигини оширишга ёрдам беради. Талаб даражасидаги маъруза талабани илмий-техник ва қўшимча адабиётларга мурожаат қилишга ундайди ҳамда илмий-тадқиқот фаолиятида мустақил изланишлар учун асос яратади.

Маъруза дарсларида талабаларнинг мустақил билим олишга бўлган интилишини фаоллаштириш масаласини муваффақиятли ечишда яна бир муҳим ҳолатни таъкидлаш лозим. Маъруза тинглаш – бу фаол жараён бўлиб, у кескин ақл, куч-гайрат, ўқитувчи айтаётган гапларни чуқур англаб олиш, мавжуд билим ва тажрибаларни долзарблаштиришни, қабул қиладиган ахборотларга танқидий ёндашишни талаб қиладиган жараён эканлигини талаба тушуниши керак.

Талабаларнинг мустақил ўзлаштирган билимини намоён қилиш даражаси уларнинг ўқув фаолияти қандай мақсадга йўналтирилганлигига боғлиқ. Шунинг учун талабаларни ахборотни ўзлаштириб олишига ва ижодий фаолиятга тайёрлашнинг муҳим элементи – бу маърузачи томонидан маъруза мақсадини тўлиқ етказишдир.

Талабаларнинг мустақил ҳаракатларининг аксарият қисми маъруза материални қайта ишлаб чиқиш, қўшимчалар киритиш ва ўзлаштиришга сарфланади.

Муаммоли ўқитиш талабаларнинг нафақат аудиторидидаги, балки аудиториядан ташқари мустақил ишини фаоллаштириб, қуйидаги босқичларни ўз ичига олади:

- муаммоли вазиятни келтириб чиқариш;
- вазиятни кузатиш ва ифодалаш;
- вазиятни таҳлил қилиш, етишмаётган маълумотлар ва уларни излаш чегарасини аниқлаш, вазиятни ечиш усулларини топиш, уларнинг исботи;
- мавжуд бўлган маълумотлар асосида вазият ечимини аниқлаш;
- охириги ечимни танлаб ифодалаш ва ҳар томонлама баҳо бериш; илгари тўпланган билимларга ўзлаштирилган билимларни қўшиш;

Муаммоли вазиятни келтириб чиқариш ва ечишда бешта даражани ажратиш мумкин:

1. Мавзуну муаммоли баён қилиш. Унинг аҳамияти шундан иборатки, ўқитувчи муаммоли вазиятни юзага келтириб, нафақат муаммонинг охириги ечимини беради, балки ечимгача бўлган мантӣқий ҳаракатни қарама-қаршиликлар билан турли йўналишларда очиб беради.

2. Намунавий муаммоли вазиятни мустақил ечиш орқали мавзуну баён этиш. Бундай ўқитиш услуби шундан иборатки, юқорида таъқидланган шарт-шароитлар сақланиб қолиниб, талабадан ўқитувчи берган муаммоли вазиятга қараб намунавий муаммоли вазият ечимини топиш талаб қилинади. Бундай маърузалар талабаларга муаммоли вазиятларни ечишнинг мақбул усул ва усулларини ўргатади.

3. Қўп вариантли муаммони бериш жараёнида етишмаётган билимлар доираси белгиланиб, ечимни излаш йўлларини аниқлаш. Талаба мустақил фаолиятга йўналтирилиб, олган маълумотларини умумлаштириб, ўз тажрибасидан фойдаланиш натижасида ўзига хос ечим йўлларини излайди.

4. Комбинациялашган муаммоли ўқитиш - муаммони ечиш босқичларининг берилиши ва натижага имкон берадиган бир нечта кичик муаммоларга бўлиниши. Бундай ўқитишнинг эркин шаклларида бири – бу муаммони савол-жавоб орқали мақбул ечимга келишдир.

Комбинациялашган муаммоли маърузада материални ўрганиш ўқитувчи билан ҳамкорликда муаммони ечишдан бошланиб, маъруза муммоли баён этиш шаклида кечади. Кейинги муаммоларни ечиш учун талабанинг мустақил фаолияти шаклланади.

5. Тадқиқотли муаммоли ўқитишда юқори фаоллик ва мустақилликнинг ифодаланиши. Таълим бериш ихтисосликка йўналтирилиб, ишлаб чиқариш муаммоларини ўз ичига олган вазифалар тартиб билан кетма-кетликда берилади. Талаба эса муаммони мустақил кўриб чиқиб, эгаллаган билимлари орқали ечимни топади, демак, берилган вазифаларнинг бажарилишида талабанинг «тўлиқ мустақиллиги» намоён бўлади. Талаба мустақил фаолиятининг юқори даражаси келгуси касбий фаолиятида ижодий маҳоратларини намоён қилиши ва фаннинг илгор усулларини ижодий ўзлаштириши орқали таъминланади [3].

Шундай қилиб, талабаларнинг мустақил иши қўп жиҳатдан ўқитиш услублари билан белгиланади. Агар анъанавий ўқитиш талабаларнинг ўқитувчи томонидан берилган тайёр билимларни ўзлаштириш билан таърифланса, муаммоли ўқитиш жараёнида бу фаолият ижодий фикрлаш самараси орқали амалга оширилади. Муаммоли ўқитишда қўлланган мустақил фаолият талабага нафақат топшириқларни бажариш маҳоратини эгаллашга, балки ўз фикр ва гояларини киритишга, ишлаб чиқаришдаги технологик жараёнларда кечаётган ходисаларни ҳар томонлама кўриб чиқишга ҳамда турли вазиятларда янгича ёндашувларни келтириб чиқаришга қаратилган.

Берилган мустақил ишнинг тўғри ечими талаба томонидан маъруза материални қанчалик ўзлаштирилганлигига боғлиқ. Маърузани етарли даражада тушуниш талаба мустақил ишини самарали бўлишига асос яратади.

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, маъруза дарсларида талабаларга фаол мустақил ишлаш қўникмаларини сингдириш нафақат ўқув материали ўзлаштирилишининг муҳим омили ҳисобланади, балки уларда ижодий фаолият ва мустақил ишлаш малакасига ҳамда интеллектуал салоҳиятини оширишга қўмак беради.

Адабиётлар

1. Каримов И.А. Она юртимиз бахт-у иқболи ва буюк келажига йўлида хизмат қилиш – энг олий саодатдир. – Т.: «Ўзбекистон» НМИУ, 2015.
2. Юсупова Ф.З. Мотивы использования проблемных ситуаций в формировании самостоятельности студентов. // Республиканская научно-техническая конференция «ISTIQLOL» (с международным участием) «Современная техника и технология горно-металлургической отрасли и пути их развития». – Навои: 28-30 сентября 2006, -С.470-471.
3. Бозорова С.Ж., Юсупова Ф.З. Инновационные формы совершенствования подготовки кадров в технических вузах. //Научно-методический журнал «Технологии и методики в образовании». –Воронеж: 2014. №1. -С.15-16.

РЕЗЮМЕ

Мақолада маъруза дарсларида талабаларга фаол мустақил ишлаш қўникмаларини сингдириш нафақат ўқув материали ўзлаштирилишининг муҳим омили ҳисобланиши, балки уларда ижодий фаолият ва мустақил ишлаш малакасига ҳамда интеллектуал салоҳиятини ошириши ҳақида фикр юритилади.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы активизации самостоятельной работы на лекционных занятиях, выступающих не только как фактор прочного усвоения учебных материалов, но и как фактор роста у студентов творческой способности, умений самостоятельно работать и способствующему повышению у них интеллектуального потенциала.

SUMMARY

In the article are considered the questions of modernization of the self-study work at the lectures which are considered to be not only as a factor of strong assimilations of educational materials, but as a factor of evolution of the creative ability of students, skills to work independently and promoting to the increasing of intellectual potential.

M A Z M U N Í
BASMAQAALA

2017-jıl xalıq penen pikirlesiw hám insan mápleri jılı

Базарбаев Ж. Б. Журт басшымыздың халық пенен пикирлесіу бағдарламасы - хақықый халық сүйіушілик	3
TABIYIY HÁM TEXNIKALIQ ILIMLER	
Жумамуратов А., Жумамуратов М.А., Сыдиқов И.М. Топырақтың элементлик қурамына мәдений егинлердің тәсири	5
Biologiya. Ekologiya Medicina.	
Fizika. Matematika. Informatika	
Аламинов М.Х., Жалелов Р.М. Лашас теңлемеси ушын қойылған шеғаралық мәселени шекли айырмалы схема дүзиу усылы менен шешиу ...	6
Djumabaev N. Shegaralangan funkciyalardan paydalanıp tenisizliklerdi sheshiw usllari	8
JAMIYETLIK HÁM EKONOMIKALIQ ILIMLER	
Tariyx	
Абдуллаева Я., Абдуллаева А. Амир Темур ва Темурийлар даврида аёлларнинг ижтимоий мавқеи тарихшунослигидан	10
Бекжанова Б. Умыкание девушки в каракалпакском фольклоре	11
Ekonomika	
Хожалепесов П. Елимизде макроэкономикалық турақлылықты тәмийинлеу	12
Умаров Е.К. Экономика Каракалпакстана – взгляд в будущее	14
TIL BILIMI HÁM ADEBIYATTANIW	
Til bilimi	
Алламбергенова Г. И.Юсупов шығармаларында фразеологизмлер арқалы психологиялық халаттың бериліуи	16
Xujaniyazov E., Sultanova N. O'zbek xalq turmush tarzi asosida shakllangan frazeologizmlar	17
Опаева Р.А. Хазирги каракалпак тилиндеги қысқарған атлықлардың лингвистикалық анализи	18
Rzaeva R.K., Eshimbetova N. Different aspects of english idioms	20
Adebiyattaniw	
Давлетов Б. XIX әсир каракалпак әдебиятында тарийхый шығармалар	21
Машарипова Т.Ж. Публицистиканың жеке методлары	22
Назаров С.Х. "ФАУСТ" асари турли таржималари киёсий тахлили	25
Сариев С., Гайлиева О. Халқ достонларидаги бирламчи вариант масаласи	27
PEDAGOGIKA. PSIXOLOGIYA. METODIKA. PEDTEXNOLOGIYA	
Abdijabbarova J. Baslawish klass oqiwshilarinin kitap penen islesiwinde muğallim hám ata-ananin gamqorligi	29
Абдимуратова Н.П. Программа внеаудиторных занятий в педагогическом вузе – социально-культурная компетенция учителя английского языка	30
Абылова Г.Ж. Использование нотного редактора «Sibelius» для активизации и интесификации процесса обучения студентов музыкального направления	33
Авезимбетова А. Коммуникативные игры в обучении английскому языку	35
Айрапотова А.Г. Влияние современных технологий на снижение когнитивного статуса молодёжи, как фактор риска попадания в псевдонаучные оккультные организации	36
Айтимбетов М.З. Мустақиллик йилларида каракалпогистон умумий ўрта таълим мактаблари учун ўқитувчи кадрлар тайёрлаш жараёни	38
Алламбергенов Е.К. Жаслар санасында әдеп-иқрам хәм хуқықый тәрбияны қәлиплестириуе көркем әдебияттың орны	40
Алламбергенова М., Зарипов К.О. Электрон ўқув курелари (ЭЎК)ни яратиш	42
Allayarov M. J., Joldasbaev P.M. Baslawish klass oqiwshilarinda fizikalik sapalardi rawajlandiriwda milliy oyinlardin roli	43
Amirova G. Milliy o'z o'zini anglashning psixologik asoslarini o'rganish	45
Бекимбетова Г. Саламат бала тәрбиясында ертеқлердің әхмийети	46
Джураев А.С. Олий таълим муассасалари рахбар кадрларининг фаолиятига замонавий ёндошув	47
Jumaniyozova N., Yusupova Z. Kasbga xos me'yorlarning psixologik jixatlari	49
Елмуратова А.У. Тадбиркор аёл шахсининг индивидуал ва ижтимоий-психологик хусусиятлари	50
Хайдаров О. Ўқувчиларни касб-хунарға мақсадли йўналтириш механизмлари ("Мўйноқ" кичик саноат зонаси мисолида)	52
Хайдаров Р. Дене тәрбиясында баскетбол – спорт ойынының таълим – тәрбиялық әхмийети	53
Химматалиев Д.О. Фаилларо интеграция орқали техника олий таълим муассасаларида бўлажак касб таълими ўқитувчилари касбий компетентлигини шакллантириш	54
Xujaniyozova Z.O. Talabalarni internet tarmog'ida axborotlar bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirishning pedagogik jihatlari	57
Ихласов У., Ихласов И. Прошедшее – обычное время и давнопрошедшее время в немецком и каракалпакском языках	58
Жумашева Г., Пердебаева М., Утемуратова Г. Балаларға каракалпак тилин үйретгүдиң өзине тән әхмийети	59
Kamalov I.R., Kanatbayev S.S., Sayfullayeva G.I. Oliy ta'lim o'quv jarayoniga innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash - ta'limda sifat samaradorligiga erishishning asosiy vositasi	60
Қурбамуратова З. Кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларининг психологик хусусиятлари	63
Магруппов А.М. Основные принципы и функции стратегического и функционального менеджмента образования	64
Назарова Б. Интернет как источник развития научно - творческих способностей молодёжи в процессе непрерывного образования	66
Нуршинов Д., Искендеров Т. Педагогическая характеристика совершенствования физических способностей юных курашистов	67
Очлов Ш.Б. Бугланиш ва конденсация мавзусини ўқитишда экологик тушунчаларни шакллантириш	68
Рашидова Ф.М. Принципы и пути развития профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков в соответствии с ГОС РУз	70
Сабинова Ч.А. Талабаларда ахлоқий – эстетик тарбияни ривожлантиришда кейс – стади технологиясидан фойдаланиш ("касбий этика" фанини ўрганиш мисолида)	72
Sadullaeva A.N. The influence of globalisation in foreign language teaching process	73
Сейтмуратов Қ. Жәдид агартушылығы хәм театр	74
Тажетдинова С.М. Хор хәм хортануы пәнин оқытуыды заманагөй педагогикалық технология хәм интерактив усыллар тийкарында шөлкемлестириу	76
Тажибасев С.С. 10-13 ёшли яккакурашчилар ҳаракат тайёрғарликларининг хусусиятлари тўғрисидаги ахборотларни объективлаштириш (қиличбоз рапирачилар мисолида)	77
Турганов Б.К., Мадреймов Ф.М. Ўрта асрларда хоразм воҳасидаги таълим ва маърифатпарварлик	78
Тўхтаўжаев Х.Б. Таълим жараёнини индивидуаллаштиришнинг педагогик асослари	80
Уразбаева Д.А. Эмоция ҳақидаги назариялар психотерапевтик фаолиятнинг асоси эканлиги	81
Уразимова Т.В. Эстетикалық тәрбия жеке адамның қәлиплестириуиниң тийкары	83
Утебаев Т.Т. Из истории формирования педагогической науки в Каракалпакстане	84
Утепова Г.Б., Отенов Н.Т. Оиланин демографик ривожланиши	86
Зиядуллаев Д.Ш., Зиядуллаева Г.Э., Қутлимуратова Г.А. Жаҳоннинг очик ахборот ресурслари тахлили	87
Юсупова Ф.З. Талабалар интеллектуал салоҳиятини оширишда мустақил таълим аҳамияти	89
USTAZLAR SHEJRESI	
Абдиназимов Ш.Н. Каракалпак тил билиминиң көрнекли ўәклили	92
Алламбергенов К., Алламуратов Ш., Балтабаев М. Көзге көринбес ҳайуанатлар дуньясын изертлеген алым	93
Recenziya	
Пазылов А. Аўыр тәғдир сынаулары ҳақында мийнет	95

Дыққат, жазылыў — 2017!

Хўрметли илимпазлар, жоқары оқыў орынларының педагог-хызметкерлери, үлкен илимий хызметкер излениўшилер, магистрантлар хэм талаба жаслар, мектеп, колледж хэм академиялық лицей мугаллимлери! Егер, Сиз, илим, тәлим-тәрбия хэм оқытыўдың жаңа заманагөй усыллары, жаңалықлары менен өз ўақтында жақыннан таныспақшы, өзиниздиң усы тараўдагы жетискенликлериңиз хэм ой-пикирлериңиз бенен ортақласпақшы болсаңыз, «Илим хэм жәмийет» журналына 2017-жыл ушын жазылыўга мирәт етемиз.

Жылына 4 мәрте шығатуғын бизиң журналымызда барлық тараўлар бойынша илимий, илимий-методикалық мақалалар жәрияланады.

Жазылыў баҳасы — 120.000 (Бир жүз жигирма мың) сўм.

«Илим хэм жәмийет» журналының есап бети:

Банк: МБ ББ ХККМ Тошкент шаҳри

Есап бети: 2340 2000 3001 0000 1010

МФО: 00014; ИНН: 201 122 919

Жеке есап бети: 4001 1086 0354 0179 5010 0075 001

ИНН: 200 357 981

Redakciya mánzili: Nókis qalası, A.Dosnazarov kóshesi, 104

Indeks: 230105, Telefon: 2228285, +998913755459.

JURNALDÍN BASÍP SHÍGARILÍWINA

JUWAPKER: Ájiniyaz atındaǵı NMPI baspaxanası

<i>Maqalalardıń mazmunına hám durılıǵına avtorlar juwapker, olardıń pikirleri redakciyanıń pikirleri bolıp esaplanbaydı</i>	<i>Jurnalǵa jil dawamında jazılǵan avtorlardıń miynetleri birinshi gezekte járiyalanadı. Maqala kólemi 5 betten kem bolmaıwı, 7 betten aspaıwı kerek.</i>
<i>Jurnal 1992-jıldan shıǵa basladı ISSN 2010-720X Indeksi: Jeke puqaralar ushın — 2101. Mákemeler ushın — 2102.</i>	<i>Basıwǵa ruxsat etildi: 27.03.2017 Buyırtpa: №0280. Format: 60x84 1/8. Kólemi: 12,0 b/t. Jurnal jılına 4 márte shıǵadı. Nusqası : 910 dana. Reestr № 11-3084</i>